

ВІДГУК

**опонента доктора економічних наук, професора
ДАНКЕВИЧА Віталія Євгеновича
на дисертацію кандидата географічних наук, доцента
ПЕРЕГУДИ Юлії Андріївни на тему:
«Формування конкурентоспроможності продукції тваринництва
в умовах економічних викликів»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за науковою спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління
національним господарством»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Сучасний розвиток економічної системи України та її складових (галузей, суб'єктів підприємницької діяльності, домашніх господарств) формується під впливом економічних викликів. Наведене вимагає урахування впливу економічних викликів на рівні економіки країни в цілому, і особливо на рівні окремих підприємств та їх різних аспектів діяльності, де ключовим є формування конкурентоспроможності продукції.

Українські суб'єкти господарювання потребують удосконалення підходів до формування власної конкурентоспроможності, а також продукції (робіт, послуг), яку вони виготовляють. При цьому одним з ключових елементів удосконалення формування конкурентоспроможності української продукції є урахування впливу економічних викликів, що генеруються, як безпосередньо самою економікою країни, так і зовнішніми умовами її розвитку (російська військова агресія, стагнація значної кількості провідних економік світу, перехід до постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку та ін.).

Особлива увага при розробленні напрямів удосконалення формування конкурентоспроможності української продукції повинна бути приділена найбільш перспективним галузям економіки країни, що мають великий потенціал для розвитку, до яких слід віднести тваринництво. Саме продукція українського тваринництва, може мати значні конкурентні перспективи, як на національному, так і на закордонних (міжнародних, світових) ринках збуту, що, у свою чергу, несе у собі перспективи розвитку економіки країни,

національної галузі тваринництва та українських виробників продукції тваринництва, а також буде мати позитивний ефект щодо підвищення продовольчої, економічної та національної безпеки. При цьому удосконалення формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів повинно відбуватися комплексно, що повинно включати в себе теоретичні, методичні та практичні розробки і рекомендації. Тема дисертації Юлії Перегуди саме і присвячена розробленню науково-методичного інструментарію формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва на національних та закордонних (міжнародних, світових) ринках збуту в умовах економічних викликів, що свідчить про її актуальність та своєчасність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації

Перегида Юлія для проведення дисертаційного дослідження використала велику кількість загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів. Так, на основі літературного аналізу наукових робіт українських та закордонних вчених було проведено дослідження еволюції теоретичних поглядів на терміни «конкуренція» та «конкурентоспроможність». Використання компаративної оцінки дозволило критично дослідити наукові розробки вчених щодо конкурентоспроможності на різних рівнях функціонування економічних систем з акцентом на конкурентоспроможність продукції. Застосування історичного підходу допомогло у формуванні хронології визначення сутності терміну «конкуренція» представниками різних шкіл наукової думки, у тому числі в Україні. Для характеристики конкурентних стратегій формування конкурентоспроможності продукції тваринництва у дисертації авторкою було використано матричний метод проведення досліджень. Розрахунок індексу концентрації дозволив визначити та порівняти рівні конкуренції на ключових українських ринках продукції тваринництва з урахуванням поділу їх на загальнонаціональні ринки (промислові виробники та мікровиробники,

у тому числі домашні господарства), ринки промислових агровиробників та ринки експортерів). Для розроблення стратегій цифровізації у тваринництві на макро-, мезо- та мікрорівні Юлія Перегуда використала системно-функціональний підхід наукового пізнання. Використання методу системної динаміки дозволило авторці розробити модель формування кон'юнктури українського ринку тваринництва, що враховує сукупність макро-, мезо-, мікродетермінант впливу на конкурентоспроможність продукції тваринництва, а також схему концептуальної структури формування кон'юнктури українського ринку тваринництва, яка поєднує та враховує такі складові, як: торговельні відносини на ринку; рівень економічного розвитку ринку; рівень та інтенсивність конкуренції на ринку; обсяги та доступність ресурсів; пропозицію; попит; державне регулювання; дії виробників продукції; поведінку споживачів/покупців продукції; дії стейкхолдерів. За допомогою методу порівняння у дисертації було надано характеристику моделей розвитку підприємств тваринництва в межах формування конкурентоспроможності продукції за параметрами внутрішнього і зовнішнього середовища, що дозволило розробити рекомендації щодо переходу українського тваринництва на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку і використання такого переходу для формування стійких конкурентних переваг української продукції тваринництва на національних та закордонних ринках збуту.

У цілому використання авторкою перерахованих загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів проведення наукових досліджень дало можливість отримати нові наукові результати для теорії та методології формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, які є обґрунтованими і відзначаються теоретичною та практичною цінністю.

Наукова новизна дисертаційного дослідження та достовірність отриманих результатів

Новизна наукових результатів дисертації Юлії Перегуди полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробленні науково-

методичного інструментарію формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів з урахуванням теоретичних розробок українських та зарубіжних учених, світової та української практики, проблематики забезпечення конкурентоспроможності української продукції тваринництва на національних та закордонних (міжнародних, світових) ринках збуту. Отримані нові для теорії і практики формування конкурентоспроможності продукції результати дають можливість вирішити важливу науково-прикладну проблему – сформулювати сучасне теоретико-методологічне та інституціональне забезпечення формування конкурентоспроможності продукції українського тваринництва з урахуванням впливу невизначеності у розвитку економічних систем різного рівня.

Певним внеском у теорію та методологію формування конкурентоспроможності продукції слід вважати удосконалення підходів до забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва на макро-, мезо-, мікрорівнях функціонування економічних систем що, були сформовані на основі компаративної оцінки напрацювань закордонних та українських науковців у сфері конкуренції і конкурентоспроможності та ураховують історичний розвиток наукової думки щодо конкурентоспроможності.

Знаковою рисою проведеного Юлією Перегудою дослідження є формулювання та уточнення базових понять і категорій, таких як: «конкуренція», «конкурентні переваги», «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність у агросекторі», «конкурентоспроможність у тваринництві», «конкурентоспроможність підприємства», «конкурентоспроможність підприємства тваринництва», «конкурентоспроможність продукції», «конкурентоспроможність продукції тваринництва». Наведене, разом з проведенням абстрактно-логічного аналізу зв'язку між термінами «конкуренція», «конкурентні переваги», «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність», а також використанням модифікованої піраміди Х. Траболда дасть змогу удосконалити забезпечення

конкурентоспроможності тваринництва на мезо- (галузь) та мікрорівнях (підприємство).

Спираючись на використання методу декомпозиції системного аналізу, семантичного трикутника Фреге; модифікованої піраміди Х. Траболда авторка змогла деталізувати теоретичну характеристику конкурентоспроможності продукції тваринництва, що дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції тваринництва на сучасних національних та світових ринках і забезпечити стійкість, як українських підприємств тваринництва, так і української продукції тваринництва економічним викликам.

Пунктом новизни, котрий доповнює українську теорію конкурентоспроможності продукції є удосконалення механізму формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, яке передбачає урахування сукупності складових (вплив конкурентів, контрагентів, споживачів та товарів-замінників, а також сукупності зовнішніх та внутрішніх факторів; визначення мети, завдань, принципів; вибір напрямів, концепцій, підходів; урахування конкурентних переваг), а також використання системної карти формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, яка поєднує: ключові компетенції; фактори впливу; інноваційну діяльність; адаптивність до економічних викликів; витратний механізм; ціноутворення; забезпечення якості; можливості диференціації; екологічність виробництва і продукції; споживчі властивості продукції; співвідношення попиту і пропозиції; доступ і обсяги інформації; маркетингові категорії.

У дисертаційному дослідженні авторки запропоновано напрями удосконалення методологічних основ формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, де ключове місце займає розроблена матриця відбору конкурентних стратегій у межах формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, що включає три базові складові: характеристика дій (розширення ринку, наступ, оборона, фронтальна атака, флангова атака); напрям дій (лідер, переслідувач, послідовник, нішевік); стратегічна конкурентна перевага (витрати (ціна), диференціація, фокусування на товарі

та ринку, фокусування на ресурсах, фокусування на технологіях, фокусування на інноваціях, реакція на потреби ринка). Додатковим елементом наукової новизни виступає запропонована для використання процедура розроблення та запровадження підприємством-виробником конкурентних стратегій у контексті формування конкурентоспроможності продукції тваринництва.

Достовірність отриманих нових наукових результатів у дисертації Юлії Перегуди підтверджується опрацюванням значного статистичного матеріалу в частині дослідження розвитку головних світових, міжнародних ринків продукції тваринництва (м'ясо та продукти з м'яса, молоко та молочні продукти, яйця та продукти з яєць), а також ринків провідних країн виробників чи споживачів продукції тваринництва, у тому числі України, де особлива увага приділена місцю України на світових або міжнародних ринках продукції тваринництва, а також розвитку українських ринків продукції тваринництва. Опрацювання значних масивів статистичних даних відбулося на основі використання сучасних методів статистичного аналізу та використання одномірних статистичних методів (UT) у межах формування баз даних. Зокрема авторкою було визначено: ключові тренди на світових ринках тваринництва, ринках тваринництва провідних країн виробників або споживачів продукції тваринництва, у тому числі України; проблематику конкурентоспроможності української продукції тваринництва на світовому та національному ринках загалом та по окремим складовим ринків – живі тварини, м'ясо та субпродукти, риба та ракоподібні, молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед, інші продукти тваринного походження; особливості конкуренції на ринках продукції тваринництва України (національний ринок, ринки промислових агровиробників, експорт).

На основі дослідження інноваційних цифрових інструментів підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва, урахуванні позитивного і негативний впливу цифрових інструментів на конкурентоспроможність підприємств та продукції у галузі тваринництва, а також критичної оцінки запровадження та використання цифрових інструментів у тваринництві

в Україні Юлія Перегуда запропонувала алгоритм розроблення та запровадження стратегії цифровізації у тваринництві на макро-, мезо-, мікрорівнях з метою підвищення конкурентоспроможності української продукції.

Прикладна спрямованість нових наукових результатів дисертаційного дослідження Юлії Перегуди підтверджується тим, що авторка обґрунтувала: підходи до визначення особливостей формування кон'юнктури українського ринку продукції тваринництва, що дозволило сформувати модель та схему концептуальної структури формування кон'юнктури українського ринку продукції тваринництва; необхідність зміни моделі державної підтримки конкурентоспроможності продукції тваринництва (GSCHP) в Україні на основі імплементації закордонного досвіду та використання методик оцінки державної підтримки тваринництва Організації економічного співробітництва та розвитку і Всесвітньої торговельної організації.

У дисертації високим рівнем практичної спрямованості відрізняються елементи наукової новизни, котрі стосуються визначення та пропозицій щодо трансформації складових формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку, як економік країн, так і окремих підприємств-виробників продукції. При цьому пропонується трансформувати місію, мету, завдання, напрями, принципи, концепцію, підхід до формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва з урахуванням відмінності постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку від індустріальної лінійної традиційної моделі розвитку. Авторка пропонує сукупність заходів, які необхідно реалізувати українським підприємствам тваринництва щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку у контексті трансформації формування конкурентоспроможності продукції на національному та світових (міжнародних, закордонних) ринках.

В умовах зростання потреби в оптимізації формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва на національному

та світових (міжнародних, закордонних) ринках особливого значення набуває отримання достовірної та об'єктивної інформації на основі використання адекватних методик оцінки. Для вирішення цієї проблеми Юлія Перегуда розробила та запропонувала для використання методу оцінки конкурентоспроможності продукції тваринництва на національному та світовому ринках. Розроблена методика оцінки: базується на матричному методі проведення оцінювання, де за основу взята матриця Нільсена, а також на використанні бальної оцінки разом зі зваженою рейтинговою оцінкою; включає шість блоків проведення оцінювання, які мають назву групові критерії (держава та ринок (макрорівень оцінки), галузь та регіон (мезорівень оцінки), підприємство та продукція (мікрорівень оцінки)); для кожного з групових критеріїв дозволяє використовувати десять одиничних критеріїв проведення оцінювання; дозволяє в межах проведення оцінки робити порівняння, або з обраними продуктами-аналогами, або з продуктами-замінниками, до яких віднесені штучні та рослинні замінники продукції тваринництва; врахувати рівень використання цифрових продуктів підприємствами-виробниками; дозволяє оцінити глибину переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку підприємства-виробника.

Особлива увага у дисертаційному дослідженні Юлії Перегуди приділена стратегічному забезпеченню формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів, яке базується на використанні методу нейронних мереж, що знайшло своє відображення у такому елементі наукової новизни, як розробка архітекtonіки нейронної мережі стратегічного забезпечення формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів.

У цілому нові для теорії та методології формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів результати, які містяться в дисертації Юлії Перегуди, відзначаються високим рівнем достовірності, оскільки отримані на основі поглибленого аналізу існуючих теоретико-прикладних напрацювань українських та іноземних вчених

у даній сфері наукових досліджень, ґрунтовному аналізі конкуренції на світових, міжнародних та національних ринках продукції тваринництва, а також застосуванні сучасних методів наукового пізнання для опрацювання великих масивів статистичних та фактологічних даних і обґрунтуванні перспективних напрямів удосконалення формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва.

Повнота викладення основних результатів дослідження в опублікованих наукових працях

У процесі проведення дисертаційного дослідження Юлія Перегуда опублікувала 54 наукові праці, з яких 5 статей у періодичних наукових виданнях, включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та/або у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection, 27 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 21 теза наукових доповідей, свідоцтво на авторське право України.

Нормативні вимоги щодо необхідної кількості наукових публікацій у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, дотримано. Опубліковані наукові праці повною мірою відображають наукову новизну, отриману в процесі проведення дисертаційного дослідження.

Ідентичність змісту реферату та дисертації

Реферат повною мірою відображає зміст та основні положення дисертаційного дослідження. У рефераті повністю відображено всі результати наукової новизни, які було отримано на основі опрацювання: наукових досліджень українських та закордонних вчених з тематики і проблематики дисертації; значних масивів статистичної інформації та фактологічних даних за допомогою застосування відповідних методів економіко-статистичних досліджень. Реферат має значну кількість ілюстраційних та графічних

матеріалів, що виступає підтвердженням високого рівня формалізації та параметризації положень дисертації.

Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Вивчення матеріалів дисертації, аналіз наукових публікацій Юлії Перегуди дає підстави стверджувати, що у дисертаційному дослідженні авторки відсутні ознаки порушення академічної доброчесності, тобто немає академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації результатів досліджень. Дисертація Юлії Перегуди є самостійною оригінальною роботою та не містить порушень академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. У докторській дисертації Юлії Перегуди відсутні матеріали її кандидатської дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Не зважаючи на вагомості для формування конкурентоспроможності продукції тваринництва результати, які було отримано Юлією Перегудою в процесі проведення дослідження, у дисертації мають місце окремі теоретичні та прикладні положення, що потребують додаткового обґрунтування, як в частині представлення сутнісних теоретичних характеристик, так і в частині практичних рекомендацій. До дискусійних положень дисертації слід віднести наступні:

1. У межах розкриття ієрархічних рівнів ознак забезпечення конкурентоспроможності тваринництва на мезо- та мікрорівнях на основі модифікованої піраміди Х. Траболда (рис. 1.6, підрозділ 1.2 дисертації) у найвищому рівні ієрархії для підприємств (мікрорівень) вказується, що суб'єкти підприємництва повинні мати спроможність виготовляти конкурентоспроможну продукцію та отримувати прибуток. Погоджуючись з першою складовою ознаки, тобто зі спроможністю виготовляти конкурентоспроможну продукцію, вважаємо, що другу складову можна було дати ширше і не концентруватися тільки на прибутку.

2. У підрозділі 2.1 дисертації, розкриваючи складові механізму формування конкурентоспроможності продукції тваринництва Юлія Перегуда не деталізувала фактори впливу, надавши тільки їх поділ на зовнішні та внутрішні, що не дозволяє повною мірою зрозуміти наукову цінність і новизну розробленого механізму. Доцільніше було надати деталізацію факторів впливу на формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в межах розробленого механізму.

3. У межах дослідження світових, міжнародних та національних ринків продукції тваринництва у розділі 3 дисертації Юлія Перегуда проводила аналіз тільки по трьох видах продукції (м'ясо, молоко та яйця). Для більшої інформативності отриманих даних було б доцільно деталізувати проведення аналізу, додавши інші види продукції тваринництва або деталізувавши обрані групи, наприклад м'ясо свійської птиці, баранина, мед та ін.

4. Проводячи компаративну оцінку конкуренції на ринках продукції тваринництва України у підрозділі 3.3 дисертації вважаємо, що можливо було використовувати більше індексів оцінки концентрації у галузі, наприклад, Індекс (коефіцієнт) відносної концентрації, Індекс Херфіндаля-Хіршмана, Індекс Холла-Тайдмана (Розенблюта).

5. Досліджуючи можливості використання інноваційних цифрових інструментів підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва (підрозділ 4.1 дисертації) Юлії Перегуді доцільно було б ширше розкрити їх використання на підприємствах України, не концентруючись тільки на виробничих аспектах діяльності підприємств тваринництва.

6. У межах наведення рекомендацій українським підприємствам тваринництва щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку у контексті трансформації формування конкурентоспроможності власної продукції (підрозділ 5.1 дисертації), враховуючи прискорення процесів цифровізації у тваринництві, авторці дослідження доцільно було б деталізувати рекомендації у цьому напрямі.

Загальний висновок

Дисертація Перегуди Юлії Андріївни на тему: «Формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів» є завершеним і особисто виконаним науковим дослідженням, яке містить комплекс обґрунтованих і достовірних результатів, що у сукупності вирішують важливу наукову проблему – розроблення науково-методичного інструментарію формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів. Дисертація відповідає паспорту спеціальності та виконана у відповідності з нормативними вимогами МОН України до такої категорії робіт.

Дисертація Перегуди Юлії Андріївни відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог про оформлення дисертацій», Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 року. Враховуючи вищенаведене, Перегуда Юлія Андріївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за науковою спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»

Опонент

декан факультету права,
публічного управління та національної безпеки,
професор кафедри міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції
Поліського національного університету
Міністерства освіти і науки України,
доктор економічних наук,
професор

Віталій ДАНКЕВИЧ

